

INKLYUZIV TA'LIM TIZIMIDA XORIJIY TIL O'QITISHNING ILMIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

F.T. ESANBOBOYEV

Kadrlar malakasini oshirish, qayta tayyorlash va ekologik diplomatiya bo'limi boshlig'i

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida xorijiy til o'qitishning nazariy va metodik asoslari, xalqaro ilmiy manbalarda e'lon qilingan zamonaviy tadqiqotlar hamda texnologik yechimlar tahlil qilinadi. Xalqaro tashkilotlar (UNESCO, OECD), ilmiy platformalar (ScienceDirect, Springer, Taylor and Francis) hamda nufuzli tadqiqotchilar ishlaridan olingan ma'lumotlarga asoslanib, inkluziv guruhlarda til o'rgatish jarayonining metodologik modeli ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalarida differensial yondashuv, moslashtirilgan o'quv materiallari, sun'iy intellekt vositalari va kommunikativ metodning samaradorligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, xorijiy til o'qitish, differensial metod, maxsus ehtiyoj, ta'lim texnologiyalari, sun'iy intellekt.

Kirish. Inson kapitalini rivojlantirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar tomonidan ilgari surilgan konsepsiyalarda inklyuziv ta'lim barcha ta'lim tizimlarining eng muhim ustuvor yo'nalishi sifatida qaraladi. UNESCOning 2021 yilgi Global Education Monitoring Report ma'lumotlariga ko'ra, inklyuziv ta'lim qamrovining oshishi o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligi va akademik natijalariga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xorijiy til o'qitish jarayonida esa inklyuziv pedagogika tamoyillarining qo'llanilishi maxsus ehtiyojli o'quvchilarning til kompetensiyasini chuqurlashtirish imkonini beradi. So'nggi yillarda OECD, Cambridge University Press, Elsevier va Routledge nashrlarida chop etilgan ilmiy maqolalarda differensial ta'lim, multimodal yondashuv va texnologik integratsiya inklyuziv guruhlarda eng samarali metodlar sifatida qayd etilgan.

Asosiy qism. Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari Vygotskiyning ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi, Tomlinsonning differensial ta'lim modeli va UNESCOning Inclusive Pedagogy Framework konsepsiyalariga asoslanadi. Ushbu nazariyalar xorijiy til o'qitish jarayonida shaxsiy ehtiyojlarga mos metodlarni tanlashni taqozo etadi. Masalan, Tomlinson (2014) tomonidan ta'kidlanganidek, differensial ta'limning mazmuni moslashtirish, jarayonni individuallashtirish va natijani turlicha baholash tamoyillari inklyuziv guruhlarda eng samarali yondashuvlardan biridir.

Xalqaro tadqiqotlarda multimodal o'qitishning ahamiyati ham alohida ko'rsatib o'tilgan. Mayerning kognitiv multimedia nazariyasi (Cambridge Handbook of Multimedia Learning)ga ko'ra, vizual, audial va kinestetik vositalarning uyg'un qo'llanilishi til o'rgatish samaradorligini sezilarli oshiradi. Maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun bu yondashuv ayniqsa muhim, chunki turli sensor kanallar orqali ma'lumotni qabul qilish ularning individual rivojlanish xususiyatlariga mos keladi.

Sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar – masalan, Duolingo Max, Microsoft Immersive Reader, Google Read&Write, Speech-to-Text vositalari – inkluziv ta'limda katta imkoniyat yaratmoqda. ScienceDirect va Springer'da chop etilgan 2022–2024 yillardagi

ilmiy maqolalarda AI texnologiyalari maxsus ehtiyojli o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirish, o'quv jarayonini monitoring qilish va o'qituvchi uchun moslashtirilgan diagnostika taqdim etishi bilan ajralib turadi. AI vositalari nutq buzilishi, disleksiya yoki eshitish qiyinchiligi bo'lgan o'quvchilarga xorijiy til o'rganishda yordam beruvchi muhim resursga aylangan.

Kommunikativ yondashuv esa inkluziv ta'limning asosiy metodlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning o'zaro ijtimoiy muloqotga kirishuvi orqali tilni o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Routledge (2020) tadqiqotlariga ko'ra, kichik guruhlarda muloqot asosida tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarning til ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi. Loyiha asosidagi topshiriqlar, rolli o'yinlar va muammoga asoslangan ta'lim usullari o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb qiladi.

Natijalar. Ilmiy manbalarga asoslangan tahlil shuni ko'rsatadiki, inklyuziv guruhlarda xorijiy til o'qitish quyidagi natijalarni beradi.

– Moslashtirilgan metodlar orqali o'quvchilarning til kompetensiyasi barqaror shakllanadi.

– Sun'iy intellekt resurslari o'quvchilar ehtiyojini aniqlash va individual o'quv trajektoriyalarini yaratishda yuqori samaradorlik ko'rsatadi.

– Multimodal vositalar o'quvchilarning motivatsiyasi va bilimni qabul qilish jarayonini kuchaytiradi.

– Kommunikativ va interfaol metodlar ijtimoiy moslashuv va til ko'nikmalarini parallel rivojlantiradi.

Xulosa. Inklyuziv ta'lim sharoitida xorijiy til o'qitish kompleks pedagogik yondashuvni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moslashtirilgan materiallar, differensial metodlar, AI vositalari va multimodal yondashuvning uyg'unlashuvi o'quvchilarning til kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. Ilmiy asoslangan metodlar va texnologik yechimlar o'qituvchidan yuqori darajadagi tayyorgarlikni talab qiladi, ammo ular inklyuziv guruhlarda teng imkoniyat yaratishga xizmat qiladi. Shu bois xorijiy til o'qituvchilarining metodik tayyorgarligi, psixologik savodxonligi va texnologik ko'nikmalari inklyuziv ta'lim sifatining asosiy mezonidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO Publishing, 2021.
2. Tomlinson C. The Differentiated Classroom. Alexandria: ASCD, 2014.
3. Mayer R. The Cambridge Handbook of Multimedia Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
4. OECD. Inclusive Education Indicators. Paris: OECD Publishing, 2022.
5. Armstrong F. Inclusive Education and the Challenge of Diversity. London: Routledge, 2020.
6. Springer Nature. Artificial Intelligence in Inclusive Learning. Berlin: Springer, 2023.
7. ScienceDirect. Technology Supported Language Learning for Students with Special Educational Needs. Amsterdam: Elsevier, 2022.